

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

ГРАБ МАРІЯ ІВАНІВНА

УДК 340.12:519

**МАТЕМАТИЧНА КУЛЬТУРА ЮРИСТА:
ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

Спеціальність: 12.00.12 – філософія права

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі теорії та історії держави і права Львівського державного університету внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор
Сливка Степан Степанович,
Навчально-науковий Інститут
права та психології Національного
університету «Львівська політехніка»,
завідувач кафедри теорії та філософії права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Омельчук Олег Миколайович,
Хмельницький університет управління та права,
ректор

кандидат юридичних наук, доцент
Чупринський Борис Олександрович,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки (м. Луцьк)
доцент кафедри кримінального права і процесу

Захист відбудеться «29» грудня 2016 р. о 14-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.052.19 у Національному університеті «Львівська політехніка» (79008, м. Львів, вул. Князя Романа, 1-3, ауд. 301 XIX навчального корпусу)

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. Професорська, 1)

Автореферат розісланий «25» листопада 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. П. Бортник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У нинішніх реаліях розвитку юридичної науки, коли збільшується обсяг необхідної інформації, актуалізується можливість аналізу правових явищ і процесів за допомогою математичних засобів і методів дослідження. Адже суспільна визначеність багатьох об'єктів правової науки за своєю природою є доволі складною і багатогранною. Натомість, інформатизація суспільних відносин, ускладнення соціальних зв'язків у межах ринкових і конкурентних процесів, призводять до ускладнення і юридичної діяльності загалом. Ці негативні процеси впливають на активізацію математичного аналізу правових систем, процесів і явищ, зокрема задають наукового акценту в дослідженні математичної культури юриста. Врешті, суспільна значущість, для прикладу, інформаційних правових процесів, явищ і систем змушує спрямовувати наукові пошуки у бік розв'язання проблем, безпосередньо пов'язаних із застосуванням математичної проєкції у юридичних науках.

Ще однією обставиною, що посилює актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, є, без сумніву, наявність формалізації фактів різних рівнів, що їх повинен осмислювати юрист та приймати за ними рішення. Відтак, набуває важливості необхідність вивчення права за допомогою математичного аналізу, створення конкретної математичної теорії у правовій сфері, що, своєю чергою, акцентує увагу на формуванні у юриста математичної культури.

Окрім того, доводиться констатувати, що сьогодні проблематика впливу математики на юридичну науку досліджена ще не повною мірою, хоча її вплив на інші, для прикладу суспільні науки, вже давно відображений у наукових розвідках. Отже, в суспільній реальності, якщо мовити, наприклад, про управлінські, інформаційні, економічні, соціальні і врешті політичні проблеми, для вирішення яких успішно застосовують програмування, математичну логіку, теорію вірогідності та ін., то слід зауважити, що стосовно юридичної діяльності такий підхід має двояке значення: по-перше, використання математичних досягнень юристами на досить низькому рівні; по-друге, не слід ідеалізувати можливості математичної науки для юриспруденції, опустивши її, скажімо, до рівня лише державно-правових проблем. Усе ж таки, для юридичної науки найважливішим і значущим залишається якісний аналіз, що передбачає використання математичних методів на вирішення праксеологічних проблем юридичної діяльності. Отже, з упевненістю можемо стверджувати, що використання математичних знакових структур позитивно впливає на відображення та уточнення якісного виміру правового знання, а, відтак, сприяє формуванню математичної культури юриста.

Проблеми, що тією чи іншою мірою, стосувалися впливу

математики на формування свідомості та світогляду людини, найактивніше розробляли такі вчені як О.В. Болтянський, О.С. Воробйов, Л.В. Вороніна, О.А. Гаврилов, О.М. Гладкий, Р.С. Гуревич, В.Я. Ілляшенко, Я.Б. Зельдович, В.І. Клочко, А.А. Коломієць, В.М. Кремінь, А.Н. Крилов, Л.Д. Кудрявцев, Н.Б. Лосина, С.В. Мацієвський, Г.О. Михалін, Л.В. Мойсеєва, Л.І. Нічуговська, С.Ф. Орлов, Г.С. Пастушок, Б.М. Терещук, Г.І. Тур, І.М. Яглом та ін. У рамках предмету дослідження вищеозначених учених, встановлено, що математична культура – це складне інтегральне утворення особистості, яке ґрунтується на математичному пізнанні, математичній мові та мисленні, характеризує готовність і здатність набувати, використовувати й удосконалювати математичні знання, вміння та навички в навчальній і професійній діяльності.

Окремі аспекти зв'язку математики з правом, її позитивного впливу на праві системи, процеси та норми були опрацьовані такими вченими, як: Г.М. Булдик, С.В. Гадзаова, Д.Н. Горшунов, В.Н. Демидов, В.Д. Елькін, Т.Г. Захарова, Т.Д. Зражевська, В.П. Жуковський, С.Я. Казанцев, А.Н. Колмогоров, Г.І. Корольов, Ю.О. Кравченко, С.Я. Лебедев, Н.В. Лобков, В.В. Лунєєв, І.М. Маланич, А.В. Маркін, В.О. Мінаєв, С.Г. Чубукова та ін. Натомість, цими та іншими науковцями не було вказано на те, що математичні методи спроможні впливати на вираження значущих ознак юридичного явища, доповнювати його комплексне пізнання, не заперечуючи інших висновків і методів спроможні спрямовувати свідомість у бік пошуку ефективності правового регулювання. Розкриття обраної теми було б неможливим без використання теоретичних здобутків вітчизняних і зарубіжних фахівців у галузі філософії права, з-поміж яких: О.О. Бандура, В.М. Вовк, Т.З. Гарасимів, О.І. Гвоздік, Д.А. Керімов, А.А. Козловський, М.В. Костицький, С.І. Максимов, В.С. Нерсесянц, О.М. Омельчук, С.С. Сливка, Б.Ф. Чміль, Б.О. Чупринський та ін. Врешті-решт, різні загальнотеоретичні аспекти проблем математичної культури, прямо чи опосередковано, досліджували у своїх наукових працях представники вітчизняної та зарубіжної правової науки радянського і сучасного періодів: І.А. Акчурін, Х.А. Андріашин, А.Б. Барихін, М.В. Блажевич, В.І. Букреев, О.А. Гаврилов, Г.Г. Грановський, В.Г. Графський, А.Я. Вишинський, Л.А. Воскобітова, С.Я. Казанцев, В.Л. Каминін, І.А. Кашина, В.К. Кашин, Д.Ю. Нечаєв, В.В. Нирков, Д.Б. Новіков, К.Ю. Тот'єв, М.В. Попович, М.М. Россолов, С.С. Шевчук, Г.Ф. Шершеневич, Ю.В. Чекмар'єв та ін.

Незважаючи на те, що вивчення проблем зв'язку математики з іншими гуманітарними та суспільними науками налічує не одне століття, ще чимало аспектів цього питання залишаються недослідженими. Натомість, оскільки на гносеологічному рівні пізнання спрямоване на аналіз і синтез юридичного знання (як спостереження), математична мова імплементується

у потужну риторичну мову юриста. А отже, математична культура юриста потребує детальнішого дослідження, оскільки зазначений зріз проблеми поки що залишається поза увагою дослідників, що і обумовлює актуальність цього дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2002 р. № 649-р «Про затвердження Концепції реформування наукової та науково-технічної діяльності в системі органів внутрішніх справ» (щодо використання сучасних інформаційно-психологічних технологій у діяльності ОВС і проведення міжгалузевих досліджень на перетині юридичних та інших наукових галузей знань), Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 років, затвердженого наказом МВС України від 29 липня 2010 р. № 347, а також у контексті наукових досліджень Львівського державного університету внутрішніх справ за напрямом «Держава і право: філософсько-правовий та теоретико-історичний виміри» (державний реєстраційний номер 0113U002433).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає у філософсько-правовій концептуалізації математичної культури юриста.

Для досягнення зазначеної мети було поставлено такі *завдання*:

- обґрунтувати стан філософсько-правового дослідження математичної культури юриста;
- визначити теоретико-методологічні засади вивчення впливу математики на правосвідомість і правову культуру;
- узагальнити основні підходи ґносеологічної обумовленості філософсько-правового аналізу математичної культури юриста;
- розглянути математичну культуру юриста через призму структур емпіричного правового знання;
- обґрунтувати правову значущість використання математичних методів у юридичній діяльності;
- охарактеризувати з філософсько-правових позицій моделювання системи формування математичної культури юриста;
- відобразити концепції зв'язку математичних моделей з правом;
- осмислити юридичний вимір математичної культури людини;
- визначити філософсько-правові засади інтерпретації актуальності формування математичної культури юриста.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, в яких формується математична культура людини.

Предмет дослідження – математична культура юриста як філософсько-правова категорія.

Методи дослідження. В основу пошукової роботи покладено комплекс філософських, загальнонаукових та спеціально-правових методів.

Основними методами, які дозволили реалізувати сформульовану в дисертації мету, є такі.

Системний підхід, за допомогою якого розглянуто предмет дослідження в багатоманітності його зв'язків (підрозділи 1.1, 2.1), сформовано систему критеріїв, які дали змогу визначити рівень філософсько-правового вивчення математичної культури юриста (підрозділи 1.1, 2.2, 2.3); феноменологічний підхід, який застосовано для виявлення філософсько-правових основ актуалізації математичної культури юриста (підрозділи 1.2, 2.4); компаративістський підхід, як й історико-правовий, дали змогу здійснити порівняльний аналіз інтерпретацій понять «право» і «математика», «юриспруденція», «юрист», які сформульовані в парадигмальних координатах різних історичних епох (підрозділи 2.2, 2.4); за допомогою герменевтичного підходу розкрито сутність категорій «математична культура», «культура», «право» у широкому філософсько-правовому та вузькому юридичному вимірах (підрозділи 1.1, 2.1, 2.3, 3.2); аксіологічний підхід використано для з'ясування ціннісного значення математичної культури юриста (підрозділи 2.4, 3.1); антропологічний підхід детермінував необхідність осмислення предмета дослідження в межах відношення «особа-громадянин» – «юрист» – «право» – «правосвідомість, правова культура, правова ментальність» – «юридична діяльність», де визначальна роль відведена особі як суб'єктові правових відносин, в онтології якого математична культура визнається невіддільним компонентом (підрозділи 2.2, 3.1, 3.2).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що проблема осмислення математичної культури юриста з позицій культурно-правової антропології ще не означувалася у рамках філософсько-правового дискурсу.

У дисертації обґрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, що мають важливе теоретичне та практичне значення, зокрема:

уперше:

– у вітчизняній правовій науці здійснено дослідження математичної культури юриста через призму структур емпіричного правового знання, що дозволяє по-новому поглянути на математичні проблеми культури юриста та стверджувати, що в суспільній реальності, на онтологічному рівні, де юридична наука використовує абстрактні явища, що вимагають чіткого фокусування мисленням, а проста мова її не задовольняє, актуалізується утвердження спеціальних інформаційних мов, що виражатимуть відповідність між знаковою формою і значенням;

– обґрунтовано правову значущість використання математичних методів у юридичній діяльності, що ґрунтується на суспільних науково-практичних потребах юриспруденції (для прикладу, математичний опис

задач правового регулювання, формалізація галузей права та ін.). З огляду на це, з'ясовано, що застосовування математичних методів у праві ґрунтується на теоретико-прикладних концепціях юридичної науки. Тому математична культура юриста, в цьому випадку, виражатиме доповнюваність математики, як науки, не лише суті державно-правових проблем, а й поглиблення гносеологічного підходу до юридичної діяльності;

– охарактеризовано з філософсько-правових позицій моделювання системи формування математичної культури юриста, що реалізується в межах соціокультурної парадигми вищої юридичної освіти, синергетичного підходу базованого на засадах дидактичних принципів формування фахової підготовки юриста;

– встановлено, що математична культура юриста – це методологія і методика реалізації математики в юридичній діяльності, зважаючи на те, що відсутність саме філософсько-методологічних знань неодмінно призводить до викривленого сприйняття простору та правової реальності. Юрист, звісно ж, не здатен оволодіти усією глибиною математичних знань, проте спроможний відшукати її смисл у практичній фаховій діяльності, що уможливить особисту орієнтацію в науковому та математичному просторі зокрема. Відтак, доцільно говорити про те, що юрист володіє предметно-математичною культурою;

удосконалено:

– положення про математичну культуру людини, оскільки найповніше це поняття, як і його структура та категоріальні характеристики, відображаються за допомогою системного, соціокультурного та діяльнісного підходів;

– концепції математичних моделей зв'язку з правом, що дало змогу з'ясувати філософсько-правову суть математичної культури юриста як інтегративної властивості, що виражає сформовану систему математичних цінностей, навичок, умінь, методів та алгоритмів, які безпосередньо впливають на правосвідомість та культуру юриста;

– теорію математичної культури людини, що дало змогу, поряд з іншими компонентами, які впливають на юриста, виокремити ще й мотиваційний чинник, як акцентування на мотивації – вагомому чиннику будь-якої діяльності, зокрема юридичної. Тому зосереджено увагу на тому, що за умови осмислення і визнання юристом математичної культури у своїй фаховій діяльності як внутрішньої цінності, вона є одним із стрижневих елементів підвищення правової свідомості та правової культури;

набуло подальшого розвитку:

– дослідження впливу математики на формування світогляду людини, що дало змогу спроектувати аксіологічну модель математичної культури юриста як загострення критичного мислення щодо наявної інформації, а, отже, може йтися не лише про оцінку істинності чи хибності

тієї чи іншої інформації, а, передовсім, про ймовірність її використання у фаховій і нефаховій діяльності. Тобто, інформація, що надходить до юриста, критично ним осмислюється і, врешті-решт, акумулюється;

– осмислення юридичного виміру математичної культури безпосередньо пов'язаного з питанням виявлення рівнів і критеріїв її розвитку. До таких рівнів і критеріїв доцільно віднести математичну свідомість, самосвідомість та емоційне ставлення до математичного світогляду в юридичній діяльності;

– інтерпретація актуальності формування математичної культури юриста, що обґрунтовуємо доцільністю реалізації у фаховому розвитку та діяльності системного й комплексного дослідження процесів і явищ через призму інтеграції висновків суспільних і гуманітарних наук, що теоретизують широкий спектр математичного понятійного апарату. Власне кажучи, ці характерні особливості розвитку суспільних відносин вкотре обґрунтовують значущість вивчення засад і принципів формування математичної культури юриста;

– концепція впливу математичного світогляду на правосвідомість і правову культуру, враховуючи важливість для математичної культури юриста діалектичного зв'язку між аксіологічним, регулятивним і пізнавальним вимірами гносеології юридичної діяльності.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в дисертації висновки можуть бути використані:

– у *науково-дослідній сфері* – для подальшої розробки філософсько-правової концепції математичної культури юриста;

– у *правозастосовній сфері* – для використання у практичній роботі органів влади, діяльність яких пов'язана з нормотворчістю та правозастосуванням;

– у *навчальному процесі* – результати дисертаційного дослідження використовувалися у Львівському інституті Міжрегіональної академії управління персоналом для викладання дисциплін «Філософія права», «Правознавство», «Філософія», «Порівняльне правознавство», «Професійна етика», «Деонтологія», «Теорія держави та права», «Етика та естетика», а також для підготовки підручників, навчальних посібників та іншої навчально-методичної літератури з цих навчальних дисциплін (*акт впровадження № 6 від 16 березня 2015 р.*).

Особистий внесок здобувача. Сформульовані у дисертації положення, узагальнення, висновки, рекомендації, пропозиції обґрунтовані на підставі особистих досліджень у результаті опрацювання та аналізу наукових, нормативних і статистичних джерел.

Апробація результатів дисертації. Основні положення роботи оприлюднено на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми правового захисту суб'єктивних прав та свобод особи

в умовах формування громадського суспільства та становлення правової держави» (м. Львів, 18 квітня 2008 р.); засіданні круглого столу «Історико-правові дослідження у сфері захисту прав особи» (м. Львів, 7 жовтня 2010 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання юридичної науки – 2010» (м. Львів, 14 травня 2010 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання юридичної науки – 2011» (м. Львів, 6 травня 2011 р.)

Публікації. Основні положення і висновки, сформульовані в дисертації, викладено у шести наукових статтях, п'ять з яких опубліковано у фахових виданнях України з юридичних наук, одна – в іноземному виданні, а також у тезах чотирьох доповідей на науково-практичних заходах.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків та списку використаних джерел – 29 сторінок (321 найменування). Загальний обсяг дисертації становить 195 сторінок, з яких 166 основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обгрунтовано вибір теми дисертації, її актуальність, ступінь дослідження проблеми; визначено зв'язок з науковими програмами, планами і темами, а також мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну; висвітлено теоретичну і емпіричну бази роботи, практичне значення одержаних результатів; подано відомості про їхню апробацію та впровадження.

Розділ 1 «Теоретико-методологічне обгрунтування філософсько-правового дослідження математичної культури юриста» складається з двох підрозділів, у яких подано соціокультурну характеристику історіографії математичної та правової культур юриста, а також діалектику взаємовпливу математики і права у структурі формування загальноцивілізаційної культури.

У *підрозділі 1.1 «Соціокультурна характеристика історіографії математичної та правової культур юриста»* проведено аналіз філософських, математичних, філософсько-правових поглядів деяких провідних науковців, які у своїх працях звертали увагу на проблему математичної і правової культури.

Зауважено той факт, що в умовах розгортання євроінтеграційних процесів, на шлях яких зараз вийшла Україна, питання розвитку особистості (зокрема юриста) набувають надзвичайно важливого значення. Натомість, вичерпного дослідження напрямів впливу математичної та юридичної культури на інтелектуальний і креативний розвиток особистості юриста немає, хоча дослідники й аналізували окремі питання в різні часи.

Зазначається, що історико-філософський аналіз місця математичної

і правової культури в природно-правовому просторі є найбільш доречним. При цьому визначено не лише спадкоємність в історичному розвитку досліджуваних концепцій, але й зроблено, з огляду на такий аналіз, практично й теоретично важливі висновки, що підтверджують актуальність та наукову новизну математичної культури юриста на сучасному етапі розвитку філософсько-правової науки.

Стверджується, що на певних історичних етапах, прагнення до доказовості і дедукції, чіткої логічної організації було властиве не тільки математиці, але й праву. На базі математичних об'єктів воно отримувало найбільшу точність і чіткість. Математика займалася умоглядними об'єктами, які вчені відкривали за допомогою інтуїції. Вона оцінювалася як абсолютно достовірне знання.

У підрозділі 1.2 «Діалектика взаємовпливу математики і права у структурі формування загальноцивілізаційної культури» зазначається, що математична культура як складова загальної культури властива так чи інакше будь-якому соціуму, оскільки жоден соціум не може існувати без елементарних математичних знань і тих математичних процедур, потреба в яких виникає в процесі розв'язання прикладних (зокрема, юридичних) завдань. Складність таких завдань, як свідчить історія, залежить лише від рівня демократичного і наукового розвитку соціуму й тих вимог, що порушує суспільство і які вважаються значущими для власного подальшого розвитку.

Відповідно до цього формується і рівень математичної культури, що в розвиненому нетоталітарному суспільстві обумовлений переважно інтелектуальними вподобаннями навколовладних інституцій (інституція – соціальна практика, традиції), ментальністю і традиціями суспільства, усвідомленням громадою значущості й користі математичних знань тощо.

Наголошується, що наявність якісних відмінностей між математикою і юриспруденцією в частині мовних виразів – незаперечний факт. Однак, спираючись на інтуїцію і розум, математики та юристи визначають необхідні і достатні умови для виконання будь-якого правильного твердження. Сукупність необхідних і достатніх ознак називають межами доказування. Ці межі окреслюють межі переходу вірогідного знання в достовірне.

Запропоновано ввести в юридичну практику кількісні поняття, що мають чисельне значення. На їх основі можливо використовувати певні математичні концепції в праві. Вони підвищують здатність суб'єктів доказування оцінювати дійсність. Із цього погляду, що більше явищ і процесів ми зуміємо виміряти і представити в кількісній формі, то більш точне уявлення матимемо. Відповідно до цієї концепції чіткої межі між вірогідністю і достовірністю не існує. Вірогідність поступово зростає в міру нагромадження аргументів, асимптотично наближаючись до одиниці, але

ніколи не досягаючи її, а достовірність розуміється як дуже високий ступінь вірогідності, близький до одиниці.

Розділ 2 «Онтологічно-гносеологічні засади формування математичної культури юриста» складається чотирьох підрозділів, які містять категорійно-методологічне обґрунтування математичної культури юриста, аналіз онтологічної структури математичної культури юриста та гносеологічну аргументацію як основу математичної культури юриста, а також антропологічну вмотивованість математичного мислення у діяльності юриста.

У підрозділі 2.1 «Категорійно-методологічне обґрунтування математичної культури юриста» здійснено аналіз поняття культура загалом та зазначено, що культура – це «вторинне, штучне середовище», котре людина «нашаровує» на природу. Це середовище охоплює мову, звичаї, ідеї, вірування, звички, соціальну організацію, технологічні процеси, системи оцінок. Це різнобічна «соціальна спадщина», тобто саме те, що люди проносять через століття.

Незважаючи на те, що поняттям «математична культура» вчені оперують досить давно, його трактування поки що не можна вважати вичерпним. Сислове наповнення поняття математичної культури зумовлене переважно специфікою математики й математичної діяльності в конкретній топії (топіка – із грец. (topos) місце) – техніка просторової організації мислення й розуміння, а також організований на її основі мислинневий простір.

Запропоновано виокремлювати такі складові математичної культури (відповідно до соціокультурних умов): світоглядний, прагматичний, змістовий, логічний і лінгвальний.

Наголошується, що домінантний зв'язок із тією чи іншою сферою культури, як і настанова на уникнення такого зв'язку, позначається на стилі математичного мислення, характерному для певної «математики». Можна дивитися на такий поділ математики як на розрізнення стилів мислення *par excellence*.

У підрозділі 2.2 «Онтологічна структура математичної культури юриста» показано, що математична культура як соціокультурна категорія синкретичної природи характеризується низкою функцій, за допомогою яких ін'єктуються властиві їй особливості існування й відтворення в часі, розвитку в соціумі тощо.

У дослідженні функціональної культури найбільш значущою є проблема комунікативної моделі, що лежить в основі соціокультурної комунікації, а також проблема рушійних сил комунікативних процесів. Соціально-комунікативна компетентність юриста разом з його математичною культурою є тим важливим суб'єктивним соціокультурним надбанням, від якого залежать не тільки наявні можливості

фахівця, а і його професійні перспективи, що передбачає: наявність системи знань, які відображають змістову сутність інтелектуальних, світоглядних та соціально-комунікативних цінностей; здатність прогнозувати і конструювати процес професійної діяльності з урахуванням її специфіки; здатність слухати, розуміти, приймати іншу людину та впливати на неї переконливими методами.

Виокремлено складові математичної культури юриста, а саме: 1) *світоглядну*, що становить систему математичного світосприйняття і світовідчуття, сформовану в індивіда під впливом національного менталітету, суспільно-політичних, економічних та культурних інститутів суспільства; 2) *прагматичну*, що є комплексом уявлень індивіда про застосування математичних методів у ході вирішення широкого кола прикладних завдань (зокрема управлінських, економічних, інформаційних, юридичних); професійних знань про цілі, об'єкти, засоби та інші компоненти професійної діяльності; функціональних умінь аналітичного, адаптаційного, узагальнювального та прогностичного характеру та отримання очікуваних результатів; 3) *змістовну*, що є сукупністю взаємопов'язаних (упорядкованих та підпорядкованих) математичних фактів, понять, відношень, завдань, знання яких слугуватиме основою для формування в індивіда уявлення про практичну цінність математики та її місце в національній культурі; 4) *логічну*, яка не задана від природи: вона формується і під впливом навколишнього середовища, і внаслідок навчання; 5) *лінгвальну*, сутність якої можна пов'язувати зі здатністю юриста адекватно осягати комунікативний смисл математичних текстів та їхніх семіотичних одиниць, якими доводиться оперувати у професійній діяльності та спілкуванні.

У підрозділі 2.3 «Антропологічна вмотивованість математичного мислення у діяльності юриста» показано, що проблема формування математичного мислення має велике значення у зв'язку з тенденцією математизації всіх наук – і технічних, і гуманітарних, широким використанням математичних засобів дослідження будь-яких природних, суспільних, правових явищ.

Зазначається, що творчість найчастіше характеризується наявністю таких ознак: гнучкість мислення, уникнення стереотипів, широта, інтуїція, вироблення гіпотез, уміння міркувати за аналогією. Останнє відіграє значну роль у творчій діяльності в будь-якій галузі: художній, науковій, математичних дослідженнях.

Констатується, що розумова діяльність як засіб вирішення проблем і самі проблеми, що стимулюють розумову діяльність, тісно взаємопов'язані. Що ширші та глибші знання людини, що досконаліший досвід її розумової діяльності, то більше вона бачить невіршених проблем, то частіше виникають у її свідомості розумові завдання, що потребують вирішення, і

навпаки, у людини з нерозвиненим розумом, низьким рівнем знань, зазвичай не виникає питань. Цей зв'язок також свідчить про нерозривність репродуктивних та продуктивних елементів розумової діяльності: репродуктивна діяльність має бути не самоціллю, а основою для розвитку творчого мислення. Джерело розумової діяльності – проблемна ситуація; вирішуючи проблему, людина збагачує своє мислення новими знаннями про навколишній світ та вчиться бачити нові проблеми, які потребують вирішення.

Звідси, мислення – це розумова діяльність, що виявляється в уміннях виконувати певні розумові операції; це система інтеріоризованих предметних дій; це аналітико-синтетичний процес взаємодії суб'єкта й об'єкта мислення.

У підрозділі 2.4 «Гносеологічна аргументація як основа математичної культури юриста» показано, що останнім часом при вивченні інформаційних процесів у сфері права застосовують теорію вірогідності, математичну статистику, математичну логіку, дослідження операцій і багато інших математичних категорій. Математичні методи, специфічно заломлюючись у теорії, збагачують і підсилюють метод правової науки, але, природно, не замінюють його.

Зазначається, що зусилля фахівців, котрі застосовують точні методи математики у правовій сфері, зосереджені на двох напрямках: перший – це математична обробка результатів правових досліджень; другий – дослідження структури права математичними методами. Ці напрями є основою для створення і застосування у правовій сфері різних автоматизованих систем обробки соціально-правової інформації.

Констатується, що сьогодні при вивченні інформаційних процесів у сфері права застосовують теорію вірогідності, математичну статистику, математичну логіку, дослідження операцій і багато інших математичних категорій. Математичні методи, специфічно заломлюючись у теорії, збагачують і підсилюють метод правової науки, але, природно, не замінюють його.

Стверджується, що зусилля фахівців, котрі застосовують точні методи математики у правовій сфері, зосереджені у двох напрямках: перший – це математична обробка результатів правових досліджень; другий – дослідження структури права математичними методами. Ці напрями є основою для створення і застосування у правовій сфері різних автоматизованих систем обробки соціально-правової інформації.

Наголошується, що проникнення моделювання в науку юридичного циклу в гносеологічному аспекті розглядають як об'єктивний і закономірний процес.

Розділ 3 «Праксеологічна аргументація у формуванні математичної культури юриста» містить два підрозділи, в яких подано

аналіз фундаменталізації та інновації формування математичної підготовки юриста у вищому навчальному закладі та розкрито праксеологію математизації формування культури юриста.

У підрозділі 3.1 «Фундаменталізація та інновація формування математичної підготовки юриста у вищому навчальному закладі» зазначається, що розглядаючи математичну підготовку як частину загальної освітньої системи, прослідковується особливий вплив предмета математики на мету освіти. Проте одночасно з формалізацією математики, що посилюється, відбувається і процес зближення її з навколишнім світом. У математику починає проникати людське вимірювання наукового знання, зміст багатьох математичних концепцій виводиться за межі їх логічної форми і наповнюється евристичною діяльністю.

Вказується, що особливий вплив на мету математичної освіти має загальність предмета математики. Тому математична освіта нерозривно пов'язує розвиток особи засобами математики з оволодінням системою знань, що дає уявлення про предмет математики, методи математичного дослідження, про основні поняття способів обґрунтування математичних фактів, застосування математики в дослідженні явищ природи і суспільства.

Грунтуючись на аналізі концепцій цілей математичного навчання, враховуючи його двоєдину мету – оволодіння математичними знаннями і розвиток особи, враховуючи цілі професійної освіти, констатується, що математична підготовка юристів у вищому навчальному закладі загалом спрямована на підвищення рівня їх професійної підготовки. Рівень професійної підготовки розглянуто як результат процесу професійної підготовки, що виражається в рівні компетентності – якісному стані із знанням справи, виконуючи сукупність службових обов'язків, в основі чого лежить розуміння змісту виконуваних завдань і їх зв'язку із завданнями інших суб'єктів.

У підрозділі 3.2 «Праксеологія математизації формування культури юриста» зазначається, що сучасна математика, охоплюючи різноманітні галузі і напрями, вивчає різні типи структурних відношень між абстрактними об'єктами довільної природи. У процесі свого розвитку вона рухається від пізнання окремих абстрактних об'єктів до системного дослідження безлічі таких об'єктів, а відтак до більш глибокого аксіоматичного розгляду математичних структур. Абстрактні об'єкти є засобами пізнання реальної дійсності. Коли ті або інші абстрактні об'єкти з тих чи інших причин перестають відповідати суспільній практиці, тоді висуваються нові серії абстрактних об'єктів, що дозволяють більш адекватно і глибоко зрозуміти сутність явищ. Нові абстрактні об'єкти висуваються на основі вже освоєних суб'єктом абстрактних об'єктів, свідченням чого є принципи перманентності і відповідності в математиці.

Вони, не будучи самостійною реальністю, що знаходиться між суб'єктом пізнання і об'єктивною реальністю, виявляються як форми освоєння предметної дійсності. Математика відображає об'єктивний світ за допомогою своїх специфічних абстракцій, шляхом побудови складних абстрактних об'єктів. Вона завжди оперує абстракціями відношень між абстрактними об'єктами, причому абстракціями першого рівня є відношення між речами, реальними об'єктами. Безпосереднє вивчення реальних об'єктів математика замінює дослідженням деякої абстрактної схеми, яка слугує важливим засобом пізнання законів функціонування і розвитку матеріальних об'єктів. Будь-яка математична теорія безпосередньо співвідноситься з абстрактними об'єктами, які вивчаються в ній, що визначає специфіку математичного пізнання.

Через цю особливість, математика сьогодні – це не тільки «чиста математика», якій властивий аналіз самої себе і яка оперує просто символами, не вкладаючи в них ніякого змісту. Це також і прикладна математика, ступінь абстрактності в мові якої, у зв'язку з її застосуванням в інших науках, іноді абсолютно далеких від неї, поступово зменшується. У цьому випадку прикладна математика, що набуває радше описового характеру, є лише мовою, на якій будуються моделі, формулюються проблеми, ухвалюються рішення, тобто спосіб вираження думки, оскільки математичні формули виявляються зручним засобом для не строгих висновків. Математична мова приймається в певній галузі для вираження посилення, що інтуїтивно зрозуміле, але символи якого вже пов'язані із зовнішнім світом, що вимагає стеження за тим, що саме стоїть за символами і за формулами. Як результат, у процесі застосування прикладної математики часто не вимагається її концептуальної єдності і несуперечності, оскільки вимагається, щоб ті або інші математичні моделі описували різні наукові теорії.

ВИСНОВКИ

У дослідженні визначеної методології наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що полягає у комплексному аналізі філософсько-правового розуміння математичної культури юриста. Основні результати дослідження, найзначиміші положення та пропозиції стосовно формування математичної культури юриста та розуміння її філософсько-правового змісту, викладено у таких висновках:

1. Передусім, опираючись на трактування математичної культури як фахового вміння використовувати мову математики у практичній діяльності, в нашому випадку, фаховій юридичній, сформульовано природню спроможність юриста до формування особистої математичної культури, що

проявлятиметься у цілеспрямованому процесі самовиховання, самоосвіти та додаткового дистанційного вивчення основ математичного моделювання, аналізу та індукції для удосконалення інтелектуальної, інтуїтивної, правової і наукової культур. З огляду на це доцільно стверджувати, що теоретизація вивчення проблеми формування математичної культури, на основі її інтегративного виміру, уможливорює утворення моделі співвідношення засобів, методів, змісту та форм математичного знання як і здатність реалізовувати ці знання у межах фахової діяльності, а, тому, впливає на ефективізацію формування математичної культури юриста. Більше того, досліджуючи математичну культуру юриста через призму структур емпіричного правового знання, вдалося з'ясувати важливість математичного знання для юриспруденції загалом, фахівця – юриста зокрема, зважаючи на те, що математична культура передбачає здатність юриста до усвідомлення смислу поставленої перед ним тієї чи іншої задачі, навик логічно мислити та аналізувати отримані факти, схильність до умовиводів на основі алгоритм, тощо. Поряд з тим, уміння аналізувати, здатність відрізнити факт від гіпотез, уміло критикувати та критично оцінювати фахову діяльність, схематично вибудовувати свій виступ і спілкування із клієнтами, схильність саморозвивати інтуїтивні задатки – це напрям інтелектуального розвитку юриста в рамках математичної культури.

2. Реалізація категоріально-понятійного апарату, методології і формальних законів математики у юридичній діяльності сприяє формуванню математичної культури юриста. Якщо говорити про юридичну науку загалом, то слід відзначити, що рівень впливу на неї математичної методології безпосередньо залежить від специфіки фаху цієї науки, її теоретичної складової, наповнення понятійно-категоріального апарату, що в принципі, уможливорює відображення багатьох правових явищ і феноменів. Окрім того математичне знання використовуватиметься у проведенні судових експертиз, сприятиме формуванню необхідних для судового висновку умовиводів і, врешті решт, впливатиме на утвердження науково-обґрунтованого апарату формалізації юридичної інформації та ін. Скажімо, достовірна систематизація інформації щодо розмірів об'єкту, відстані між доказами в конкретних ситуаціях здійснення злочинів та ін., сприяє активізації і підвищенню рівня розкриття злочинів. У цьому випадку необхідно відзначити важливість підвищення математичної культури юриста, що найповніше і точно виражає точність юридичних термінів і понять, уточнюючи та вдосконалюючи реалізацію верховенства закону та права в суспільних відносинах. А, беручи до уваги наявність у суспільних відносинах статистичних закономірностей, доцільно визнати цей феномен обґрунтованим стрижнем використання математичної методології у юридичній діяльності, що зумовлює якісне і кількісне усвідомлення об'єктів теорії та філософії права. З огляду на це, з'ясовано, що застосовування

математичних методів у праві ґрунтується на теоретико-прикладних концепціях юридичної науки. Тому математична культура юриста, в цьому випадку, виражатиме доповнюваність математики як науки не лише суті державно-правових проблем, а й поглиблення гносеологічного підходу до юридичної діяльності.

3. Нинішній розвиток суспільних відносин, зрештою і правовідносин, як і основ демократичної і правової держави, актуалізує, все ж таки, відношення – «людина зі знанням – людина відповідної культури». Якщо брати до уваги значущість впливу високого рівня освіти на формування внутрішньої культури та талантів людини, то, в такому випадку, математична культура юриста свідчатиме саме фундаментальну фахову підготовку представника юриспруденції. Урешті високий рівень юридичної освіти з урахуванням математичної методології, знань і засобів обміну інформацією, виражає бажання юриста до самоосвіти в напрямі математичного знання із умінням реалізувати набуті знання у юридичній діяльності. Зважаючи на те, що математична культура вказує на наявність інтелектуального розвитку людини, можемо вести мову про вплив математичної культури на поведінковий компонент і діяльнісну (у бік верховенства права) установку фахівця. Врешті решт, не відкидаючи остаточно впливу онтологічної здатності людини на формування власної культури, ми, про при все, схильні вважати значущими, особливо що стосується формування математичної культури юриста, гносеологічних та аксіологічних передумов персонального становлення особистості юриста як ключових елементів його власне кажучи математичної культури. З огляду на вищенаведене в дисертаційній роботі охарактеризовано з філософсько-правових позицій моделювання системи формування математичної культури юриста.

4. Дослідження математичної культури юриста в межах структурованості емпіричного правового знання уможливило з'ясування складності природи об'єктів, на які спрямована юридична наука. Відтак активізація імплікації інформатизованого світобачення у всі сфери діяльності людини, соціально-економічна криза, регрес формування громадянського суспільства та призупинення демократизації та правотворення впливає, без сумніву, і на реалізацію верховенства права зокрема, та на юридичну сферу загалом. У такому контексті актуалізується власне кажучи математичне обґрунтування правових систем, феноменів, явищ і процесів, особливо що стосується правової ментальності та правової культури юриста. Безперечно, суспільна значущість правових систем, феноменів, явищ і процесів лише підкреслює актуальність математичного обґрунтування правового знання. Окрім того, доцільно відзначити і значущість впливу прикладної математики, як і зрештою, класичної і вищої, на правові процеси, з якими доводиться мати справу юристам. Отже ж

необхідною умовою удосконалення правотворчості в нинішніх умовах суспільства та державотворення є, безперечно, математична теорія у правовій сфері. Зрештою математична статистика, комунікативне право, теорія інформації, лінійне та динамічне програмування, урешті математична логіка віддавна успішно реалізовується у суспільній реальності, що не скажеш, до прикладу, про правову реальність. Таким чином, в основі аналізу предмету дисертаційної роботи встановлено, що юрист, звісно ж, не здатен оволодіти усією глибиною математичних знань, проте спроможний відшукати її смисл у практичній фаховій діяльності, що уможливить особисту орієнтацію в науковому та математичному просторі зокрема. Відтак, доцільно говорити про те, що юрист володіє предметно математичною культурою.

5. Відображення нинішніх напрямку та рівня розвитку юридичної науки формує переконання в актуальності математичного аналізу правових феноменів, явищ і процесів, що подиктоване глобальною інформатизацією правової діяльності загалом. У такому випадку відзначимо стрижневі характерні особливості позитивного та «негативного» впливу математики на формування культури юриста, з-поміж позитивних, на нашу думку, такі: категоріально-понятійний апарат математики як науки спроможний, в абстрактній формі, відображати структурність правових систем вказуючи на наявність необхідної правової інформації; певною мірою, усе ж таки, правові системи містять і якісні, і кількісні характеристики; з-поміж «негативних» відзначимо, що державно-правові відносини не завжди піддаються математичному аналізу в рамках визначення їх кількісно-якісних ознак. Отже, слідуючи за суспільно-правовою визначеністю дослідження правових феноменів, явищ і процесів, юрист, нерідко, губить чимало важливої точної інформації, що притаманна власне кажучи лише математичному аналізу. Хоча віддаючи перевагу математичному світобаченню у своїй фаховій діяльності, юрист здебільшого не враховує багатоаспектність інформації, що притаманна лише суспільно-правовому підходу.

Таким чином у дисертаційній роботі, зважаючи на вищевідзначене, удосконалено концепції математичних моделей зв'язку з правом, що дало змогу з'ясувати філософсько-правову суть математичної культури юриста як інтегративної властивості, яка виражає сформовану систему математичних цінностей, навичок, умінь, методів та алгоритмів, що безпосередньо впливають на правову ментальність і культуру юриста.

6. Осмислюючи юридичний вимір математичної культури юриста доводиться констатувати, що математичний елемент у структурі культури відображає теоретичні інформативно підтверджені знання щодо якісних відносин і просторових форм у суспільній реальності, це ж, у принципі стосується і правової реальності. Значенню дослідження математичної культури юриста сприяють декілька прагматичних чинників, з-поміж

яких такі: неможливо здійснити опис багатьох правових феноменів, явищ і процесів поза застосуванням законів математичного аналізу; нинішні глобалізаційні умови наукового прогресу активізують неодмінне використання категоріально-понятійного спектру математичної науки. Відтак доцільно ствердити, що використання математики у юридичній освіті та діяльності формує не лише загальносуспільну культуру особистості, а, передовсім, впливає на утвердження правової культури юриста задаючи, в такий спосіб, математичного напрямку фаховості правника, що міститиме – здатність точно мислити, використовувати аналіз і критику, алгоритмізацію та абстракцію, інтуїцію і здатність до творчості, обґрунтовуючи праву інформацію.

Відтак у дисертаційній роботі, на основі теоретичного досвіду, удосконалено положення про математичну культуру людини, оскільки найповніше це поняття, як і його структура та категоріальні характеристики, відображаються за допомогою системного, соціокультурного та діяльнісного підходів як і удосконалено теорію математичної культури людини, що дало змогу, поряд із іншими компонентами які впливають на юриста, виокремити ще й мотиваційний чинник як акцентування на мотивації – вагомому фактору будь-якої діяльності, юридичної зокрема.

7. Обґрунтовуючи правову значущість використання математичних методів у юридичній діяльності з'ясовано, що математична культура юриста виражає мета-ефективність його фахової діяльності. Натомість стагнація загальносуспільної культури, епізодично-хаотичний підхід юриста до підвищення рівня фахової діяльності свідчатиме лише про відсутність чіткості у його правових вчинках, і, як наслідок, відсутність математичної культури загалом. Урешті решт філософсько-методологічний вимір означеної у дисертаційній роботі проблеми вимагав, що ми і врахували, дослідження впливу математичних знань і навиків на формування у студентів-юристів бажання удосконалити власну математичну культуру. В цьому випадку доцільно опиратися на категоріально-понятійний потенціал математичного знання поряд із осягненням основ правознавства, філософії права, філософії, політології, соціології права тощо. На основі цього можемо припустити приналежність математичного хисту юриста до загальної структури його особистого фахового становлення. Враховуючи значущість формування математичної культури юриста як одного із стрижневих елементів загально-освітнього процесу можемо виокремити його двовимірність – математична освіченість і математична культура.

У такому випадку результатом дисертаційного дослідження можемо вважати й спробу розвинути філософсько-правову інтерпретацію актуальності формування математичної культури юриста, що обґрунтовується доцільністю реалізації у фаховому розвитку та діяльності системного й комплексного дослідження процесів і явищ через призму

інтеграції висновків суспільних і гуманітарних наук, що теоретизують широкий спектр математичного категоріально-понятійного апарату.

8. Опираючись на результати дослідження впливу математики на формування культури людини О.В. Артеб'якіна, ми, в дисертаційній роботі, експлікували та спроектували їх у досліджуваній предмет поділ математичної культури на математичні навички, математичну самоосвіту та математичну мову, та з'ясували, що, власне кажучи, математичні навички юриста безпосередньо впливають на реалізацію набутих в результаті освітнього процесу теоретичних знань у юридичну діяльність, математична самоосвіта спрямовує освіченого юриста на розпізнання вчинків, дій, у тому числі й протиправних, за допомогою математичних ознак і принципів, і, врешті, математична мова активізує інтелектуальні та інтуїтивні задатки юриста у привселюдних виступах чи вузько профільних, у межах юридичної компетенції. Одним із проявів математичної культури юриста слугує його здатність опрацьовувати та критично узагальнювати самостійно-досліджувану інформацію, що стосується правових систем, феноменів, явищ і процесів. З огляду на це, ми спробували осмислити юридичний вимір математичної культури безпосередньо пов'язаного з питанням виявлення рівнів і критеріїв її розвитку. На нашу думку до таких рівнів і критеріїв доцільно віднести математичну свідомість, самосвідомість і емоційне ставлення до математичного світогляду в юридичній діяльності.

9. Дослідження впливу математики на формування світогляду людини дало змогу спроектувати аксіологічну модель математичної культури юриста як загострення критичного мислення щодо наявної інформації. По суті, філософсько-правовий аналіз означеної проблеми дав змогу з'ясувати концепцію математичної культури фахівця юриста. Опираючись на науковий потенціал філософів, учених і дослідників, ми спромоглися підсумувати підходи до визначення математичної культури як феномену з наявною полівимірною і метаскладною концептуальністю. У такому випадку було підсумовано, що математичну культуру зокрема юриста необхідно трактувати у рамках впливу математичного знання не лише на професійну діяльність, у нашому випадку юридичну, а й на внутрішніх світ людини. Відтак доводиться констатувати, що, принаймні нині, математична культура юриста повинна обґрунтовуватися на основі феноменологічного підходу.

10. Обґрунтовуючи можливість і доцільність імплементації результатів дисертаційної роботи у наукову площину, хочемо відзначити наступні підсумкові аргументи на користь формування математичної культури юриста. Перш за все слід акцентувати на низці стрижневих структурних елементів досліджуваного феномену, з-поміж яких: високий рівень математичного знання юриста, здобутий у результаті освітнього

процесу, що підвищить власне акме фахівця юриспруденції у практичній юридичній діяльності; усвідомлення фахівцем-юристом важливості використання математичних навиків, принципів, законів і знань у суспільних відносинах і державотворчих процесах; уміння юриста застосовувати математичний підхід до підвищення професійної компетенції та ін. Фактично, в ході компаративного визначення міждисциплінарного дискурсу математичної культури, ми спромоглися простежити її онтологічні концепти, з-поміж яких такі: освітній, виховний, конструктивний, методологічний, критичний, аксіологічний, антропологічний, праксеологічний та ін. Власне кажучи, саме ці концепти, на наше глибоке переконання, впливають на формування філософсько-правової моделі зв'язку математичної культури юриста з його професійною діяльністю у сфері юриспруденції.

Вищенаведені елементи результатів дисертаційної роботи дали нам змогу підтвердити концепцію впливу математичного світогляду на правосвідомість і правову культуру враховуючи важливість для математичної культури юриста діалектичного зв'язку між аксіологічним, регулятивним і пізнавальним вимірами гносеології юридичної діяльності. Більше того, ефективізація формування математичної культури юриста буде лише за умови цілеспрямованого врахування у рамках освітнього процесу математичних дисциплін, що надають можливість студенту-юристу здобути відповідні математичні знання, навиків, оволодіти математичними принципами та законами. В подальшому, впливатимуть на його фаховість у юриспруденції, зважаючи на значущість математичного потенціалу для формування доказування, критичного оцінювання зібраної (скажімо під час слідчих дій) інформації, використання математичної логіки у прийнятті необхідних, побудованих виключно на повазі до права і визнанні верховенства права, рішень, що стосуватимуться підвищення рівня юридичної діяльності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Граб М.І. Діалогічний характер взаємодії доказової математики і доказового раціонального права у діяльності юриста / М.І. Граб // Наукові записки Львівського університету бізнесу і права. – 2013. – № 10. – С. 96–99.
2. Граб М.І. Математичне мислення в діяльності юриста / М.І. Граб // Економіка. Фінанси. Право – 2013 – № 2. – С. 86–88.
3. Граб М.І. Математична підготовка юриста у вузі як інноваційний компонент формування математичної культури юриста / М.І. Граб // Економіка. Фінанси. Право. – 2013. – № 4. – С. 29–33.

4. Граб М.І. Метод математичного моделювання у діяльності юриста / М.І. Граб // Підприємство, господарство і право. – 2013 – № 5. – С. 21–24.
5. Граб М.І. Ключові елементи історії поглядів на математичну та правову культуру у соціокультурному просторі / М. І. Граб // Наше право. – Київ, 2013. – №3. – С. 23–29.
6. Граб М.І. Исследование понятия математической культуры юриста / М.І. Граб // Международный научно-практический правовой журнал «Legea si Viata» («Закон и жизнь»). – 2014. – №4/2 (268). – С. 63–65.
7. Граб М.І. Онтологічна гармонія чисел як закономірність Всесвіту та правової держави, як його складової /М.І. Граб // Актуальні проблеми правового захисту суб'єктивних прав та свобод особи в умовах формування громадського суспільства та становлення правової держави: Всеукраїнська науково-практична конференція. – Львів: Львівський інститут Міжрегіональної академії управління персоналом, 2008. – С. 5–10.
8. Граб М.І. Етапи формування «культури юриста» у контексті «математичної культури юриста», як інноваційного компоненту юридичної освіти / М.І. Граб // Історико-правові дослідження у сфері захисту прав особи: Матеріали круглого столу. – Львів: Львівський інститут Міжрегіональної академії управління персоналом, 2010. – С. 17–20.
9. Граб М.І. Історико-теоретичні та філософські проблеми юридичної науки / М.І. Граб // Актуальні питання юридичної науки – 2010: Всеукраїнська науково-практична конференція. – Львів: Львівський інститут Міжрегіональної академії управління персоналом, 2010. – С. 5–12.
10. Граб М.І. Математичне мислення як основа формування математичної культури юриста / М.І. Граб // Актуальні питання юридичної науки – 2011: Всеукраїнська науково-практична конференція. – Львів: Львівський інститут Міжрегіональної академії управління персоналом, 2011. – С. 12–16.

АНОТАЦІЯ

Граб М.І. Математична культура юриста: філософсько-правовий аспект. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права. – Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України. – Львів, 2016.

У дисертації проведено комплексне філософсько-правове дослідження математичної культури юриста.

Подано соціокультурну характеристику історіографії математичної та правової культури юриста та проаналізовано діалектику взаємовпливу

математики і права у структурі формування загальноцивілізаційної культури.

Розглянуто онтологічно-гносеологічні засади формування математичної культури юриста. Наведено праксеологічну аргументацію у формуванні математичної культури юриста.

Ключові слова: правова культура, загальноцивілізаційна культура, математична культура юриста, формування математичної культури юриста, складові математичної культури юриста.

АННОТАЦІЯ

Грaб М.И. Математическая культура юриста: философско-правовой аспект. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.12 – философия права. – Национальный университет «Львовская политехника» Министерства образования и науки Украины, Львов, 2016.

В диссертации проведено комплексное философско-правовое исследование математической культуры юриста.

Подано соціокультурну характеристику историографії математическої і правової культур юриста і проаналізовані діалектику взаємодіяння математики і права в структурі формування цивілізаційної культури.

Рассмотрены онтологические гносеологические основы формирования математической культуры юриста. Приведены праксеологическую аргументацию в формировании математической культуры юриста.

Констатовано, що історическе розвитие концепції математическої і правової культур підтверджує актуальність і научну новизну математическої культури юриста на сучасному етапі розвитку философско-правової науки.

Отмечается, что математическая культура как составляющая общей культуры свойственна так или иначе любому социуму, поскольку ни один социум не может существовать без элементарных математических знаний и тех математических процедур, потребность в которых возникает в процессе решения прикладных (юридических частности) задач.

Отмечается, что усилия специалистов, применяющих точные методы математики в правовой сфере, сосредоточены на двух направлениях: первое - это математическая обработка результатов правовых исследований; второй - исследование структуры права математическими методами. Эти направления являются основой для создания и применения в правовой сфере различных автоматизированных систем обработки социально-правовой информации.

Уровень профессиональной подготовки рассмотрено как результат процесса профессиональной подготовки, выражается в уровне компетентности – качественном состоянии подготовки, характеризуется степенью развития способности работника действовать со знанием дела, выполняя совокупность служебных обязанностей, в основе чего лежит понимание содержания выполняемых задач и их связи с задачами других субъектов.

Ключевые слова: правовая культура, общецивилизационная культура, математическая культура юриста, формирование математической культуры юриста, составные математической культуры юриста.

SUMMARY

Grab M.I Mathematical culture Lawyer: philosophical and legal aspect. – Printed as manuscript.

The thesis for a candidate of law degree on the specialty 12.00.12 – philosophy of law. – Lviv Polytechnic National University of Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2016.

In the dissertation the complex philosophical and legal research associate mathematical culture.

Posted sociocultural characteristics of mathematical historiography lawyer and legal cultures and analyzed the dialectic of mutual rights and mathematics in the structure of civilizational culture.

Considered ontological, epistemological bases of formation of mathematical culture lawyer. An praxeological reasoning in the formation of mathematical culture lawyer.

Key words: legal culture, civilizational culture, mathematical culture lawyer, formation of mathematical culture lawyer, elements of mathematical culture lawyer.

Підписано до друку 17.11.2016 р.
Формат 60×84/16.
Папір друкарський. Ум. друк. арк. 0,9.
Зам. № 212. Наклад 100 пр.

Видавництво «ПАІС»
Реєстраційне свідоцтво ДК № 3173 від 23 квітня 2008 р.
вул. Гребінки 5, оф. 1, м. Львів, 79007
тел.: (032) 225-60-14, (032) 261-24-15
e-mail: pais@mail.lviv.ua; <http://www.pais.com.ua>